

*Рентух Н. О., здобувач,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ)*

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито проблеми розвитку науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів соціальної сутності в системі вищої професійної освіти. Виділено основні принципи та рівні організації науково-дослідної діяльності магістрантів соціальної педагогіки в умовах ВНЗ.

Ключові слова: науково-дослідна підготовка, магістр, соціальний педагог.

В статті раскрыта сущность и особенности научно-исследовательской подготовки магистров в системе высшего профессионального образования. Выделены основные принципы и уровни организации научно-исследовательской деятельности магистрантов социальной педагогики в условиях ВУЗа.

Ключевые слова: научно-исследовательская подготовка, магистр, социальный педагог.

In the article essence and features of research preparation of master's degrees is exposed in the system of higher professional education. Basic principles and even organizations of research activity of magistrantiv of social pedagogics are selected in the conditions of institute of higher.

Keywords: research preparation, master's degree, social teacher.

Система освіти в Україні сьогодні знаходиться у стані модернізації, зумовленої соціально-економічними й соціокультурними змінами, що вимагають розвитку нових підходів до організації професійної підготовки фахівців. Головним завданням сучасної освіти є формування фахівця нового типу, який готовий сприймати глобальні зміни, адекватно реагувати на появу нових знань, орієнтуватися в інформаційному просторі сьогодення і майбутнього.

Забезпечити формування даного зразка особистості може саме діяльність науково-дослідницького характеру, що входить до системи проблемно-розвивального типу навчання.

Формулювання цілей статті. Виходячи з вищезазначеного, метою статті є здійснення аналізу сутності та особливостей науково-дослідної підготовки магістрів в системі вищої професійної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загострення протиріч між вимогами науково-технічного прогресу та його кадровим і матеріально-технічним забезпеченням об'єктивно стимулюють розвиток науки, активізують наукову та технічну думку. Одним з ефективних шляхів реформування науки є критичне осмислення накопиченого досвіду організації науково-дослідної підготовки у вищих навчальних закладах.

Наукові основи модернізації освіти й удосконалення професійної підготовки фахівців відображено в наукових працях С. Архангельського, В. Безпалько, А. Вербицького, С. Вітвицької та ін. Проблеми науково-дослідницької діяльності магістрантів

у сучасній педагогічній науці приділяється достатньо уваги (С.С.Вітвицька, О.О.Глушенко, О.В.Ібрянова, О.М.Лукашевич, А.Й.Капська, Т.С.Климова, В.І.Марєєва, П.Ю.Романова, В.П.Ушачова та ін.).

На підставі аналізу наукової літератури можна виділити такі головні *принципи організації* науково-дослідної діяльності магістрантів соціальної педагогіки в умовах ВНЗ:

1. Принцип інтеграції науково-дослідної й навчальної діяльності.
2. Принцип наступності в науково-дослідній роботі майбутніх соціальних педагогів.
3. Принцип суб'єкт-суб'єктності в організації науково-дослідної роботи магістрантів.
4. Принцип індивідуалізації й особистісної орієнтованості при організації науково-дослідної роботи магістрантів.
5. Принцип комплексності й системності у визначенні сутнісно-структурних складових науково-дослідної роботи майбутніх магістрів соціальної педагогіки

Структуруючи науково-дослідну діяльність майбутніх магістрів соціальної педагогіки, зауважимо, що *за сутнісними науковими характеристиками* вона може бути подана в єдності кількох рівнів, а саме:

- 1) на рівні соціально-педагогічного *практикуму*;
- 2) на рівні вирішення соціально-педагогічних *дослідницьких завдань*;
- 3) на рівні вирішення *наукової* соціально-педагогічної проблеми.

Науково-дослідна робота студентів магістратури систематизована нами за методами дослідження, а також за змістовою та організаційною формою.

За методами дослідницької практики науково-дослідна робота може бути представлена в сукупності теоретичних, теоретико-експериментальних та експериментальних досліджень. Теоретичні дослідження ґрунтуються на застосуванні аналітико-логічних методів пізнання соціально-педагогічної проблеми. Результатом теоретичного дослідження має стати встановлення нових теоретичних взаємозалежностей і взаємозумовленостей між соціально-педагогічними об'єктами; виявлення властивостей і закономірностей соціально-педагогічних процесів тощо.

Експериментальні дослідження передбачають проведення соціально-педагогічного експерименту, який складається з різних етапів (пілотажний, констатувальний, формувальний оціночний тощо). Результатом експериментального дослідження є встановлення нових властивостей, залежностей і закономірностей і підтвердження/заперечення висунутих теоретичних гіпотез [3, С. 10-14].

За змістовою формою науково-дослідні роботи студентів магістратури з соціальної педагогіки можна структурувати таким чином:

1. Реферативні творчі роботи – створені на підставі вивчення кількох наукових джерел; головним завданням реферативної роботи є виведення якомога більш якісної й повної інформації про соціально-педагогічне явище, процес, об'єкт, проблему.

2. Описові роботи – це вид науково-дослідної роботи, де викладено результати спостереження за соціально-педагогічною реальністю (фактом, ситуацією, проблемою) з елементарним її аналізом. Ці роботи створюються на підставі розробленої науковцями методики, в них не висувається власна гіпотеза і не інтерпретується отриманий матеріал.

3. Емпіричні експериментальні роботи – різновид науково-дослідних робіт, які передбачають емпіричне вивчення соціально-педагогічного явища із залученням певного методологічного апарату, категоріально-поняттєвого поля, теоретичних підходів та методик дослідження.

4. Проектні науково-дослідні роботи – це вид творчої дослідницької діяльності, пов'язаний з плануванням, реалізацією та описом результатів соціально-педагогічного проекту дослідницького характеру [1].

5. Дослідницька робота – це вид творчої роботи, виконаний за допомогою коректних і доцільних дослідницьких методик, які дають можливість отримати авторський узгоджений з методиками дослідницький результат, формують дослідницьку позицію, дослідницькі здібності, дослідницькі вміння й особистісні якості майбутнього магістра. Дослідницькі роботи є завершеними самостійними дослідженнями, на підставі виконання яких магістранти доходять висновку про характер досліджуваного соціально-педагогічного явища.

За організаційною формою науково-дослідна робота магістрів може бути представлена у вигляді студентських наукових гуртків і проблемних груп, наукових конференцій студентів та магістрантів, студентського наукового товариства, студентських наукових олімпіад і конкурсів тощо. Проблема діяльності цих організаційних форм відображена певною мірою у наукових розробках С.С.Вітвицької, Т.О.Рябової, Т.О. Долговицької, Є.Ю.Нікітіної, Є.В.Коточигової та ін [2; 3; 7; 6].

Специфіка цих організаційних форм, на нашу думку, полягає у тому, що вони:

1) забезпечують наступність у науково-дослідній підготовці студентів магістратури, оскільки дають змогу поступального розвитку дослідницьких здібностей, дослідницької позиції і дослідницької поведінки;

2) не відображають вповні характеристики науково-дослідної роботи магістрів, оскільки рівнозначно можуть стосуватися як першокурсників, так і студентів п'ятого курсу;

3) мають досить добре розроблену структурно-функціональну модель, оскільки використовуються звідна й не підлягали реформуванню протягом останніх кілька десятиріч років.

Для формування науково-дослідної компетентності магістра соціальної педагогіки важливе значення мають розвинені у нього науково-дослідні вміння. Науковці (Г.Артемчук, М.Кочерган, В.Курило та ін.) [1] відзначають, що дослідницькі вміння є сукупністю систематизованих знань, умінь і навичок особистості, поглядів і переконань, які визначають функціональну готовність студента до творчого пошукового рішення пізнавальних задач [4].

Згідно з рівнями науково-дослідної діяльності магістра соціальної педагогіки ми виокремлюємо також у структурі його дослідних умінь операційні, тактичні та стратегічні [5]. Операційні дослідні вміння знаходяться на межі звичайних навчально-пізнавальних умінь студентів та їхніх дослідницьких умінь, оскільки відображають

як уміння працювати з навчальною інформацією, так і вміння застосовувати на певному рівні дослідницькі методи: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, абстрагування тощо. Науковці вважають, що такі вміння формуються найбільш ефективно, оскільки піддаються тренуванню [8].

Тактичні дослідні вміння формуються на основі операційних, але передбачають уміння застосовувати дослідницькі методи з певним рівнем творчості, нестандартного підходу, з метою поетапного вирішення поставленої дослідницької мети під керівництвом викладача-керівника. На основі сформованих операційних і тактичних умінь розвиваються *стратегічні* дослідницькі вміння, рівня яких, однак досягають далеко не всі магістри соціальної педагогіки, оскільки вони передбачають високий рівень пізнавальної рефлексії, вміння творчо вирішувати поставлене дослідне завдання, розв'язувати дослідницьку задачу цілісно, комплексно, із застосуванням новітніх технологічних підходів.

Проблема науково-дослідної компетентності магістра соціальної педагогіки передбачає її науковий аналіз на рівні *структурування* цього складного науково-теоретичного феномена.

Специфічною формою пізнавальної потреби є *дослідницька пізнавальна потреба*, в основі якої лежить як потреба в засвоєнні готових знань, так і потреба в дослідній діяльності з метою отримання нового знання. Потреба, предметом якої є не лише нове знання, але й його пошук та самостійне отримання, називається *дослідницьким мотивом*.

Позитивна мотивація на здійснення науково-дослідної діяльності в галузі соціальної педагогіки, на нашу думку, може розвиватися за допомогою:

- навчально-пізнавальної діяльності ігрового характеру;
- дискусійних та проблемних занять;
- методів емоційного стимулювання студентів;
- спеціальних завдань дослідницького характеру для соціально-педагогічних практик і т.п.

Таким чином, позитивна мотивація на науково-дослідну діяльність формується у майбутніх соціальних педагогів ще до навчання у магістратурі. Однак почасти бакалаври соціальної педагогіки не мають достатнього мотиваційного рівня в проведенні соціально-педагогічних досліджень, і тим більше не мотивовані до їх здійснення після закінчення навчання. Тому завданням навчального процесу в магістратурі є *актуалізація* мотиваційного

чинника щодо науково-дослідної роботи магістрантів соціальної педагогіки за допомогою індивідуальних чи групових дослідницьких проєктів, тематика яких узгоджується зі студентами індивідуально.

Зростання мотивації до науково-дослідної діяльності формує у майбутніх магістрів соціальної педагогіки критичне мислення, навички системного аналізу соціально-педагогічних проблем, вміння добору змісту та методик дослідження, здатність до конструювання особистісно значущого змісту наукового дослідження.

Когнітивний компонент формування науково-дослідної компетентності майбутнього магістра соціальної педагогіки вмщує систему знань майбутнього фахівця про соціальні процеси у суспільстві й у розвитку особистості, про мислення й способи діяльності людини, про специфіку соціально-педагогічної діяльності, в тому числі й науково-дослідної. Зазначена система знань створює у майбутнього магістра соціальної педагогіки власне соціально-педагогічне сприйняття оточуючого світу та явищ, що в ньому відбуваються.

Крім того, когнітивний компонент передбачає засвоєння майбутнім магістром соціальної педагогіки основ науково-дослідної діяльності – її сутності, методологічних категорій, принципів, форм і методів. Важливість такого тлумачення когнітивного компонента підкреслює у своїх працях І.Я.Лернер: «Обсяг знань і умінь при розвинених творчих потенціях зумовлює напрями, масштаби проблем, до вирішення яких буде готова та чи інша людина»

У процесі реалізації когнітивного компонента суттєвого значення набуває рівень його методологічної культури в галузі соціально-педагогічного знання.

Когнітивний компонент науково-дослідної компетентності магістра соціальної педагогіки вмщує, на нашу думку, такі *компетенції*:

- орієнтуватися в типах і видах соціально-педагогічного дослідження;
- знати специфіку змісту і процесу застосування різних видів соціально-педагогічного дослідження;
- володіти комплексом знань щодо організації й проведення соціально-педагогічного дослідження;
- знати особливості методології і методики науково-дослідної роботи в галузі соціальної педагогіки;
- бути обізнаним з цінностями й норми дослідницької діяльності в сучасному суспільстві.

Змістово-діяльнісний компонент науково-дослідної компетентності майбутнього магістра

соціальної педагогіки відображає досвід творчості як дослідницької характеристики. Науково-педагогічним працівникам важливо при цьому вилучити й організувати цей дослідницький досвід, накопичений протягом попередніх років навчання – як у школі, так і до отримання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра.

Змістово-діяльнісний компонент науково-дослідної компетентності виявляє себе у формуванні стійких навичок вирішення дослідницьких завдань у нестандартному, творчому вигляді.

Провідними компетенціями науково-дослідної роботи в межах змістово-діяльнісного компонента науково-дослідної компетентності вважаємо такі:

- володіти базовими методами соціально-педагогічного дослідження;
- добирати доцільний інструментарій соціально-педагогічного дослідження залежно від його специфіки;
- вміти скласти програму і план науково-дослідної роботи за обраною метою;
- вміти прогнозувати результати науково-дослідної роботи;
- вміти знаходити необхідну інформацію з проблеми дослідження й доцільно нею скористатися для досягнення оптимального результату науково-дослідної діяльності;

- володіти базовими загальнонауковими методами дослідження й застосовувати їх в галузі соціальної педагогіки: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, систематизації, абстрагування, моделювання тощо;

- вміти володіти комп'ютерною і мультимедійною технікою для досягнення оптимальних результатів соціально-педагогічного дослідження;

- набувати досвіду підготовки й представлення результатів науково-дослідної роботи перед науковим співтовариством.

Таким чином, проведене нами теоретичне дослідження проблеми розвитку науково-дослідної підготовки майбутніх магістрів соціальної педагогіки дає можливість стверджувати, що формування науково-дослідної компетентності магістрантів соціальної педагогіки є наріжним, стрижневим компонентом їх професійної підготовки як магістрів. Науково-дослідна компетентність магістра соціальної педагогіки має чітко виражену соціальну сутність і значущість, професійний соціально-педагогічний діяльнісний зміст, особистісну орієнтованість з огляду на індивідуальні психологічні й професійні характеристики підготовленості магістра соціальної педагогіки до практичної професійної діяльності.

Література

1. Артемчук Г.І. Методика організації науково-дослідної роботи / Г.І. Артемчук, В.М. Курило, М.П. Кочерган. – К. : Форум, 2000. – 271 с.
2. Вітвицька С.С. Педагогіка вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / С.С.Вітвицька. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
3. Долговицкая Т.А. Основные виды исследовательской подготовки учителя в современной высшей школе / Т.А. Долговицкая // Проблемы педагогики средней и высшей школы: сб. науч. тр. молодых ученых. Калининград: Изд-во КГУ, 2004. Вып. 1 / Калинингр. гос. ун-т; ред. Т.Б. Гребенюк, С.М. Конюшенко. (Проблемы обучения и воспитания школьников и студентов).
4. Князян М.О. Навчально-дослідницька діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Князян М.О. – Ізмаїл, 1998. – 176с.
5. Копельчак С. Використання дослідницьких методів навчання у професійній підготовці / С. Копельчак // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-метод. журнал / Гол.ред. Н.Г.Ничкало. – Львів, 1997. - № 3-4.
6. Коточигова Е.В. Креативность как составляющая профессионально важных качеств педагога / Е.В. Коточигова // Повышение квалификации педагогических кадров: Материалы межрегиональной научно - практической конференции, посвященной 60 - летию ЯИРО / Под ред. Проф. Г.К. Селевко. - Ярославль: ЯИРО, 2000. – С. 69-73.
7. Никитина Е.Ю. Новые подходы к преподаванию в ВУЗе [Текст] / Е.Ю. Никитина, Ю.А. Никитина // Технолого-экономическое образование в XXI веке: материалы 4-ой международной конференции. – Бийск, 2005. – С. 43 -45.
8. Спіцин Є.С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є.С. Спіцин. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 120 с.